
بررسی کارآیی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه‌ی استان آذربایجان غربی

کریم سعید شعبانلو

چکیده:

در چند سال گذشته کیفیت آموزش متوسطه به طور جدی در تمام کشورهای در حال توسعه و بسیاری از کشورهای صنعتی زیر سؤال رفته است. در کشور ما نیز موضوع اشتغال همواره یکی از مسائل اساسی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه بوده است. نتیجه‌ی بررسی‌های انجام یافته در این زمینه گویای این مطلب است که باید برای اشتغال فارغ‌التحصیلان تدبیر مؤثری اتخاذ کرد.

یکی از راه‌های پیشنهاد شده توسط بسیاری از کشورهای جهان، بسط و توسعه‌ی آموزش فنی و حرفه‌ای برای تربیت تکنسین‌های ماهر جهت احراز مشاغل مختلف است. بررسی وضعیت کلی فارغ‌التحصیلان فنی و حرفه‌ای نشان می‌دهد، نیاز بازار کار به فارغ‌التحصیلان متوسطه‌ی فنی و حرفه‌ای کمتر از میزان عرضه این گروه بوده است و به طور متوسط سالانه نزدیک به سی هزار

نفر از فارغ‌التحصیلان عملاً از دسترسی به بازار کار محروم بوده‌اند.

با عنایت به این امر مقاله‌ی حاضر به بررسی کارایی و میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه استان آذربایجان غربی پرداخته است. تا معلوم شود فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کشاورزی تا چه اندازه جذب بازار کار شده‌اند؟ و تا چه اندازه بین رشته‌ی تحصیلی و نوع شغل احراز شده‌ی آنان مطابقت وجود دارد؟ نحوه‌ی جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان چگونه است؟ و در نهایت شناسایی عوامل مؤثر در عدم اشتغال فارغ‌التحصیلان، هدف دیگر این مقاله می‌باشد.

بدین منظور کلیه‌ی فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید در سال ۷۵-۱۳۷۴ (۹۴۳ نفر) به عنوان جامعه‌ی آماری این پژوهش انتخاب شده و از بین آنان ۲۷۲ نفر به شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب گردیدند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده گردیده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون مجذور کای و ضریب همبستگی مجاورتی استفاده شده است.

این مقاله با توجه به وضعیت نابسامان اشتغال فارغ‌التحصیلان این شاخه و نرخ اشتغال ۱۹ درصدی و نرخ بیکاری ۵۰ درصدی پیشنهادهایی ارائه می‌دهد تا با بذل توجه و عنایت مسئولین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای منجر به افزایش کارایی و اصلاح و بهبود وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سال هفتم علوم انسانی

مقدمه:

نظام آموزشی یکی از پیچیده‌ترین زیر نظام‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع بشری است. اهمیت نظام آموزشی و ضرورت افزایش هر چه بیشتر کارایی^(۱) آن پرداختن به برنامه‌ریزی آموزشی^(۲) را ایجاب می‌کند. بررسی جریان دانش‌آموزی در گذر از پایه‌های تحصیلی و محاسبه‌ی شاخص‌های اندازه‌گیری درونی و بیرونی نظام آموزشی، از جمله مواردی است که مورد توجه برنامه‌ریزان آموزشی است. برنامه‌ریزان آموزشی می‌توانند با اطلاع از تعداد دانش‌آموزانی که یک دوره‌ی تحصیلی را با موفقیت به پایان می‌رسانند و تعدادی که در هر یک از پایه‌های تحصیلی از نظام آموزشی خارج می‌شوند، و پس از اتمام تحصیلات متوسطه وارد بازار کار میشوند. تنگناهای موجود را در رسیدن به اهداف آموزش و پرورش، شناسایی کرده و با

بررسی علل و عوامل آنها نسبت به برطرف نمودن آنها اقدام کنند.

گسترش روزافزون تعداد دانش‌آموزان که افزایش بودجه‌ی وزارت آموزش و پرورش را به دنبال دارد و فشارهای مالی ناشی از آن بر دولت، این موضوع را از جهت اقتصادی نیز حائز اهمیت کرده است. با توجه به این که موضوع اشتغال^(۳) جوانان از مسائل مهم جامعه ما محسوب می‌شود و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان راه حل مناسبی برای این امر مهم در نظر گرفته شده است، تحقیق حاضر به بررسی میزان کارایی بیرونی^(۴) آموزش‌های فنی و حرفه‌ای آموزش و پرورش می‌پردازد. به عبارت دیگر این پژوهش بررسی میزان کارایی و اشتغال فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه را مد نظر قرار می‌دهد.

بیان مسئله

در چند سال گذشته، کیفیت آموزشی بطور جدی و عملاً در تمام کشورهای در حال توسعه و در بسیاری از کشورهای صنعتی زیر سؤال رفته است. فقط والدین، معلمان و کارفرمایان نیستند که از پایین آمدن استانداردهای آموزشی سخن می‌گویند؛ بلکه مدیران، برنامه‌ریزان و سیاستمداران نیز از این وضعیت گله دارند و نیاز به بهبود را گوشزد می‌کنند. این عبارت به خوبی بیانگر اهمیت مطالعه در خصوص کارآیی نظام‌های آموزشی است و نشان می‌دهد که این موضوع به صورت یک مسئله‌ی جهانی مطرح است.

ویلیام آیزر^(۵) از مسئله‌ی عدم کارآیی نظام آموزشی در آمریکا به عنوان یک بحران نام می‌برد و در مطالعه‌ی خود در باره‌ی مدارس شیکاگو می‌نویسد: نزدیک به ۵۰ درصد دانش‌آموزانی که وارد دبیرستان‌های شیکاگو می‌شوند، ترک تحصیل می‌کنند یا موفق به فارغ‌التحصیلی نمی‌شوند و از بین آنهایی که به موقع فارغ‌التحصیل می‌شوند فقط یک سوم قادر به خواندن در سطح مورد انتظار هستند. (عزیزاده، ۱۳۷۴).

در مطالعه‌ی مشابهی وضعیت کارآیی دوره متوسطه ایران چنین ترسیم شده است: ۵۰ درصد دانش‌آموزان پسر و ۴۱ درصد دانش‌آموزان دختری که وارد دبیرستان می‌شوند، تحصیلات خود را ناقص رها کرده و قبل از اخذ دیپلم ترک تحصیل می‌کنند و تنها ۳۲ درصد دانش‌آموزان پسر و ۴۴ درصد دانش‌آموزان دختری که وارد دبیرستان می‌شوند، می‌توانند دوره متوسطه را طی چهار سال به اتمام رسانده و مدرک دیپلم اخذ کنند. (عزیزاده، ۱۳۷۱).

فردی که مدت دوازده سال از پربارترین دوران عمر خود را صرف تحصیل می‌کند امیدوار است که قادر شود در پایان تحصیلات خود یا جذب بازار کار شود و یا بتواند به دوره‌های آموزش عالی راه یابد. هنوز هیچ یک از جوامع نتوانسته‌اند راه اصولی و دقیقی جهت به کار گماردن فارغ‌التحصیلان خود در پیش گیرند، زیرا هر جامعه با توجه به شرایط خاص اقتصادی و فرهنگی خود راه یا راه‌هایی را برای استخدام تحصیل کرده‌های خود انتخاب می‌کند. در کشور آمریکا $\frac{1}{3}$ از فارغ‌التحصیلان دبیرستان که وارد دانشگاه‌ها نمی‌شوند به استخدام جاهایی در می‌آیند که در دوران تحصیل در دبیرستان در آنجا به کار مشغول بوده‌اند. در سال ۱۹۸۲ میلادی در کشور آمریکا با توجه به اینکه ۶۰٪ از دیپلمه‌ها وارد دوره‌های عالی شده‌اند، ۳۲٪ آنان بیکار مانده‌اند. (حسینی نسب، ۱۳۷۱).

طبق بررسی انجام گرفته بر روی گروهی از فارغ‌التحصیلان نظام آموزشی فرانسه در سال ۱۹۸۸ (۵ سال پس از خاتمه تحصیل) مشخص شده است که ۱۷٪ از فارغ‌التحصیلان با مدارک دکترا، فوق لیسانس و لیسانس پس از ۵ سال ترک نظام آموزشی بیکار هستند. از مجموع دیپلمه‌های متوسطه عمومی ۴۵ درصد، دیپلمه‌های تکنولوژیک ۵۰ درصد، و دیپلمه‌های حرفه‌ای ۶۶ درصد در پست‌های کارمندی یا کارگری مشغول به کار هستند. بالاترین نرخ اشتغال یعنی ۸۹ درصد به دیپلمه‌های خدمات پیراپزشکی اختصاص دارد. (امشایخ، ۱۳۷۶).

بررسی‌های به عمل آمده، در رابطه با کارآیی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای آلمان به سیستم دوآل^(۶) در سال ۱۹۹۲ نشان داده است که پس از گذشت شش ماه ز اتمام دوره کارآموزی و دریافت گواهینامه‌ی مهارت، ۶۷ درصد از دارندگان گواهینامه‌ی مهارت توانسته‌اند به نوعی جذب بازار کار شوند. چنانچه ادامه‌ی تحصیل و کارآموزی رانیز آن چنان که باید مسیری موجا و متضمن تمربخشی سرمایه‌گذاری به عمل آمده بدانیم، آن گه شاخص کارآیی بیرونی آلمان به ۱۰ درصد افزایش پیدا می‌کند که یکی از مظاهر موفقیت این نظام به حساب می‌آید. (مهرمحمدی، ۱۳۷۵).

در کشور ما نیز موضوع اشتغال همواره یکی از مسائل اساسی فارغ‌التحصیلان دبیرستان بوده است. نتیجه‌ی بررسی‌های انجام یافته در این زمینه گویای این مطلب است که باید برای اشتغال دیپلمه‌ها تدابیر مؤثری اتخاذ کرد. یکی از راه‌های پیشنهاد شده توسط بسیاری از کشورهای جهان، بسط و توسعه‌ی آموزش فنی و حرفه‌ای برای تربیت نکتسین‌های ماهر جهت

احراز مشاغل مختلف در کشورهاست. بررسی وضعیت کلی فارغ‌التحصیلان استان آذربایجان شرقی نشان می‌دهد که ۱۷٪ از دختران موفق به یافتن شغل شده‌اند در حالی که ۵۵٪ پسران به کار اشتغال داشته‌اند. از مجموع پسران و دختران ۴۲٪ دیپلمه‌ها به کاری اشتغال داشته‌اند ۳۷٪ آنان بیکار مانده‌اند و از ۲۱٪ بقیه اکثریت را دانشجویان تشکیل می‌دهند. (احسینی‌نسب، ۱۳۷۱).

یافته‌های پژوهشی که توسط مؤسسه مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی سازمان‌گسترش و نوسازی صنایع ایران صورت گرفته است، حاکی از این است که ساختار اشتغال کشور از نظر سطح تحصیلی شاغلان در گروه‌های فعالیت در دو سال سرشماری ۵۵ و ۶۵ دارای نسبت‌های مشابه و یکسان است. به سخن دیگر ساختار اشتغال کشور از هر سطح تحصیلی، نسبت مشخصی را به خود جذب نموده است که با گذشت زمان تفاوت‌های بسیار ناچیز و قابل اغماضی در آن پدیدار شده است.

همچنین نسبت شاغلان سطوح تحصیلی متوسطه و فنی و حرفه‌ای به کل شاغلان با سواد برای سال ۵۵ و ۶۵ نیز یکسان و برابر با ۲۸ درصد بوده است. نیاز بازار کار به فارغ‌التحصیلان متوسطه و فنی و حرفه‌ای کمتر از میزان عرضه این گروه بوده است و به طور متوسط سالانه نزدیک به ۳۰ هزار نفر از فارغ‌التحصیلان عملاً از دسترسی به بازار کار محروم بوده‌اند. (مؤسسه مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۶۸).

با عنایت به یافته‌های فوق، مسئله‌ی این پژوهش بررسی کارآیی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه آذربایجان غربی است. تا معلوم شود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارائه شده در نظام جدید آموزش متوسطه تا چه اندازه جواب‌گوی نیازهای بازار کار است؟ فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کشاورزی تا چه اندازه جذب بازار کار شده‌اند؟ و تا چه اندازه بین رشته‌ی تحصیلی و نوع شغل احراز شده در جامعه مطابقت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد؟

کارآیی بیرونی

برای اندازه‌گیری کارآیی خارجی یا بیرونی، اهداف کلی جامعه به کار می‌رود. کارآیی خارجی می‌تواند از طریق توازن بین مزینه‌های اجتماعی یا میزانی که آموزش نیازهای نیروی انسانی و اشتغال را تأمین می‌کند، مورد داوری قرار گیرد. به طور مشخص‌تر، کارآیی خارجی

مدارس می‌تواند بین وسیله مورد قضاوت قرار گیرد که تا چه حد مدارس و دانشگاه‌ها، دانش‌آموزان و دانشجویان را برای ایفای نقش اجتماعی خود آماده می‌کنند این حد با دورنمای اشتغال و دریافتی‌های دانش‌آموزان نشان داده می‌شود. چنین معیارهایی بیش از آنکه نتیجه‌ی فعالیت داخلی مدرسه باشد، به معیارهای خارجی (خارج از مدرسه) بستگی دارد. (ساخار و پولوس، ۱۳۷۰).

یک سازمان می‌تواند علی‌رغم کارآیی درونی، از نظر کارآیی برونی ناموفق باشد. استفاده‌ی صحیح از منابع انسانی و کالبدی و درصد بالای فارغ‌التحصیلان به نسبت ثبت‌نام‌کنندگان، هیچ یک دلیل انجام کار بهتر توسط این فارغ‌التحصیلان در مقایسه با کارگرانی که کارآموزی ندیده‌اند محسوب نمی‌شود. کارآیی برونی به معنای میزان موفقیت یک سازمان در تحقق اهداف اعلام شده است. بسیاری از اطلاعات مورد نیاز اندازه‌گیری کارآیی برونی به صورت کمی می‌باشند که عبارتند از هزینه‌ها، بازدهی‌ها، رابطه بین هزینه‌ها و بازده‌ها. (مشاوران بانک جهانی، ۱۳۷۲).

چنین سنجشی فقط آنچه را که در دوره نظام اتفاتی می‌افتد شامل نمی‌گردد، بلکه روابط بین نظام آموزشی و محیط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه را نیز مورد نظر قرار می‌دهد. احتمال دارد که کارآیی درونی و برونی کاملاً متفاوت با یکدیگر نباشند، مثلاً ممکن است کلیدی دانش‌آموزانی که ثبت نام کرده‌اند، در امتحانات شرکت نموده و موفق شوند ولی پس از فارغ‌التحصیلی در بازار کار شغلی متناسب نیابند. به علاوه جنبه‌های کمی و کیفی با یکدیگر مرتبط هستند. یکی از اهداف مدارس آماده ساختن جوانان برای بازار کار است و این آمادگی از طریق آموزش دانش، توانش و مهارت‌های کاری لازم عملی گردد. اگر چه واقعیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قابل تفکیک می‌باشند ولی باید در نظر داشت که بین آنها همبستگی وجود دارد. هدف از ارزیابی اقتصادی این است که ببینیم نظام آموزشی تا چه حد می‌تواند با سازماندهی مخصوص به خود جوانان کشور را برای زندگی آماده سازد. همچنین عواملی که مانع از انجام این مهم می‌شود، مشخص گردد.

- آیا مدرسه باعث افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها شده است؟

- درصد بیکاری جوانان فارغ‌التحصیل به چه میزان است؟

- آیا فارغ‌التحصیلان در ارتباط با رشته‌ای که تحصیل کرده‌اند، شغل پیدا می‌کنند؟

- آیا گذراندن دوره‌های آموزش عالی برای کارمندان اداری، علمی و فنی ضرورت دارد؟ همچنین باید مقایسه‌ای بین فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف و تعداد بیش بینی شده در برنامه‌ی آموزشی کشور انجام گیرد. افزایش یا کاهش این فارغ‌التحصیلان به نسبت بیش بینی شده در برنامه و دلایل آن مشخص شود. به علاوه باید میزان تولید و کارآیی نیروی انسانی کارآموزده در این مورد مشخص شود (گروه مشاوران یونسکو، ۱۳۷۰).

پس کارآیی بیرونی می‌تواند از دو نظر برای ما دارای اهمیت خاص باشد یکی این که امروزه مشخص شده است که دستاوردهای فنی و حرفه‌ای و مالی اشخاص عمدتاً میزان مهارت‌های شناختی آنان تعیین می‌شود، دوم این که اصلاحات آموزشی منجر به اصلاحات اجتماعی و اقتصادی می‌شود. (مارتین کارنوی، ۱۳۶۷) لذا سنجش و محاسبه‌ی کارآیی بیرونی برای فرآیندهای آموزشی فنی و حرفه‌ای اهمیت پیدا می‌کند.

اهداف پژوهش

هدف کلی

هدف کلی این پژوهش عبارتست از بررسی میزان کارآیی بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ر کشاورزی و نظام جدید آموزش متوسطه استان آذربایجان غربی.

اهداف فرعی

- اهداف جزئی و فرعی این پژوهش عبارتند از:
- مقایسه‌ی کارآیی رشته‌های فنی در مقایسه با رشته‌های حرفه‌ای
 - مقایسه‌ی کارآیی رشته‌های فنی در مقایسه با رشته‌های کشاورزی
 - مقایسه‌ی کارآیی رشته‌های کشاورزی در مقایسه با رشته‌های حرفه‌ای
 - مقایسه‌ی میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان دختر و پسر
 - مقایسه‌ی میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان مناطق شهری و غیر شهری
 - بررسی تناسب مشاغل احراز شده با رشته‌های تحصیلی شاغلین
 - شناسایی شیوه‌های کاریابی و اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف

سئوالات پژوهش

سئوالاتی که پژوهش حاضر در صدد پاسخ‌گویی به آنها می‌باشد به شرح زیر است:

- ۱- آیا میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان زمینه‌های مختلف آموزش فنی و حرفه‌ای در استان یکسان است؟
- ۲- آیا میزان اشتغال برای فارغ‌التحصیلان دختر در مقایسه با فارغ‌التحصیلان پسر متناسب است؟
- ۳- آیا فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف مناطق شهری در مقایسه با فارغ‌التحصیلان مناطق غیر شهری از میزان اشتغال بیشتری برخوردارند؟
- ۴- آیا مشاغل فارغ‌التحصیلان شاغل با رشته‌های تحصیلی آنان مطابقت دارد؟
- ۵- عوامل مؤثر در عدم تناسب شغل با رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان کدام است؟
- ۶- نحوه‌ی جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف آموزش فنی و حرفه‌ای چگونه است؟
- ۷- عوامل مؤثر در عدم اشتغال فارغ‌التحصیلان کدام است؟
- ۸- عوامل مؤثر در ترک و جا به جایی شغلی فارغ‌التحصیلان کدام است؟

روش تحقیق

روش تحقیق باید در رابطه با موضوع پژوهش و متناسب با سئوالات یا فرضیه‌های تحقیق انتخاب شود. با توجه به اهداف و سئوالات تحقیق، پژوهش حاضر از نوع توصیفی،^(۱۱) پیمایشی،^(۸) و ارزشیابی^(۹) است.

تحقیق توصیفی آنچه را که هست توصیف می‌کند شامل توصیف، ثبت و تجزیه و تحلیل و تغییر شرایط موجود است. این کار مستلزم گونه‌ای از مقایسه یا مقابله است و در آن کوشش می‌شود تا روابط میان متغیرهای دست‌کاری نشده کشف شود. (جان بست، ۱۳۶۶) ارزشیابی با عنصری از قضاوت توأم با ارزش‌گذاری در باره‌ی فواید اجتماعی، مطلوب بودن و یا مؤثر بودن یک فرآیند محصول یا برنامه همراه است و گاهی نیز شامل توصیه‌ای برای اقدامات بعدی است. پیمایش‌های مدرسه‌ای معمولاً مطالعات ارزشیابی هستند. در روش پیمایشی، داده‌ها را از موارد نسبتاً زیادی در یک زمان معین جمع‌آوری می‌کنند. در این روش، مشخصات افراد به عنوان افراد

مورد توجه نیست، بلکه با آمارهای کلی سر و کار دارد که نتیجه‌ی استخراج داده آنی است که از موارد متعدد به دست آمده است، بنابراین، لزوماً یک مطالعه‌ی عرضی^(۱۰) یا مقطعی است.

جامعه آماری / حجم نمونه

جامعه آماری این پژوهش کلیه فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه در سه زمینه صنعت، کشاورزی و خدمات در سال تحصیلی ۷۵-۱۳۷۴ می‌باشد که طبق آمار ارائه شده از سوی اداره کل ۹۴۳ نفر (۴۶۷ دختر و ۴۷۶ پسر) می‌باشند. علت انتخاب سال تحصیلی ۷۴-۷۵ در نظر گرفتن دو سال بهلت برای دامه تحصیلی در دوره‌های کاردانی پیوسته و دو سال خدمت سربازی برای دانش‌آموزان پسر است. با توجه به وسعت جامعه‌ی مورد تحقیق از لحاظ رشته‌های مختلف، جنسیت و مناطق مختلف، از نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک^(۱۱) استفاده شده است. تا از هر منطقه‌ی آموزشی استان، با توجه به رشته‌ی تحصیلی افراد و جنسیت آنان تعدادی منطقی در نمونه جای‌گیرند. برای تعیین تعداد افراد نمونه از فرمول برآورد حجم نمونه کوکران^(۱۲) استفاده شده است. حجم نمونه‌ی آماری این پژوهش ۲۷۲ نفر می‌باشد (۱۳۵ دختر و ۱۳۷ پسر) که به نسبت حجم جامعه آمارباز رشته‌های مختلف مناطق آموزشی به تفکیک جنسیت فارغ‌التحصیلان انتخاب شده است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

با توجه به نوع پژوهش، مناسب‌ترین وسیله برای جمع‌آوری اطلاعات این تحقیق پرسشنامه^(۱۳) می‌باشد. پرسشنامه‌ی این تحقیق حاوی ۱۹ سؤال بسته پاسخ و یک سؤال باز پاسخ است که توسط محقق طراحی شده است. پس از طرح سئوالات هویتی، وضعیت اشتغال هر فرد به صورت شاغل، بیکار، دانشجو، در حال خدمت سربازی و سایر موارد برسیده شده است. هر فرد پس از تعیین وضعیت اشتغال خویش فقط به سئوالات خاص وضعیت خود جواب می‌دهد لذا از افراد نمونه آماری خواسته نشده است که به همه‌ی سئوالات جواب بدهند.

جهت اطمینان از روایی^(۱۴) و پایایی^(۱۵) پرسشنامه باید متذکر شد که پرسشنامه‌ها بر خلاف آزمون‌ها و سیاهه‌های روان‌شناختی هدف‌های محدودی را دنبال می‌کنند، آنها غالباً از جمله وسایل جمع‌آوری اطلاعاتند که فقط یک‌بار و در مدت کوتاهی و در مورد عده معدودی از

افزا به کار می‌روند. با وجود این روش‌هایی وجود دارد که از آن راه‌ها می‌توان روایی و اعتبار پرسشنامه را که باید مورد توجه دقیق باشد بهبود بخشید. طرح پرسش‌های درست با عبارتی که ابهام آن به حداقل ممکن برسد شرط اساسی برای روایی پرسشنامه است. (جان بست، ۱۳۶۶).

لذا در تهیه پرسشنامه‌ی تحقیق سعی شده است که معنای اصطلاحات به روشنی تعریف شود: تا هر اصطلاحی برای تمامی پاسخ دهندگان مفهومی واحد داشته باشد. پژوهشگر در تهیه پرسشنامه از کمک و پیشنهاد‌های متخصصین امر تحقیق و تعلیم و تربیت بالاخص ناظر محترم طرح و همکاران محترم کمیسیون تخصصی شورای تحقیقات برخوردار بوده و نکات ابهام‌گونه‌ها و سئوالات را برطرف کرده است که این امر بر روایی و اعتبار پرسشنامه‌ی افزاید. به عبارت دیگر پرسشنامه از روایی محتوایی^(۱۶) و روایی صوری^(۱۷) برخوردار است.

در گام بعدی جهت اطمینان از روایی و اعتبار ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه بین ۱۰ نفر به طور آزمایشی اجرا گردید بعضی از راز‌های مبهم آن حذف و بازنویسی گشته و در نهایت فرم تصحیح شده آن به اجرا گذاشته شد.

از آنجایی که اکثر سئوالات پرسشنامه جنبه هویتی داشته و اطلاعات مربوط به رشته‌ی تحصیلی، وضعیت اشتغال و ادامه‌ی تحصیل افراد نمونه را مورد پرسش قرار می‌دهد، لذا امکان محاسبه‌ی ضریب پایایی فراهم نشد و به روایی محتوایی و صوری پرسشنامه بسنده گردید.

محاسبات آماری

تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق در دو بخش توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. در بخش نخست داده‌های خام به صورت فراوانی درصدی و رتبه فراوانی ارائه شده و نمودارها و جداول آماری مربوط به سؤال رسم گردیده است. در بخش استنباطی بری مقایسه و یافتن تفاوت معنی‌دار بین وضعیت اشتغال در رشته‌های مختلف معنی‌دار بودن تفاوت اشتغال دختران و پسران، و معنی‌دار بودن تفاوت اشتغال در مناطق شهری از آزمون مجذور کای^(۱۸) (خی دو یا مربع کای) استفاده شده است. و برای تعیین میزان ضریب همبستگی بین دو متغیر رشته تحصیلی و وضعیت اشتغال از همبستگی مجاورتی^(۱۹) یا ضریب توافقی استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

سؤال یک: آیا میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان زمینه‌های مختلف آموزش فنی و حرفه‌ای در استان یکسان است؟

از آنجا که یکی از عوامل و پارامترهای اساسی توسعه یافتگی هر جامعه، تربیت نیروی انسانی کارآمد می‌باشد و شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نیز یکی از مؤسسات تربیت‌کننده نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر است پس سطح معلومات فارغ‌التحصیلان باید به گونه‌ای باشد که به راحتی بتوانند جذب بازار کار شوند و مشکل بیکاری نداشته باشند. در حالی که فقط ۲۸/۷۵ درصد فارغ‌التحصیلان رشته‌های زمینه‌ی صنعت و ۶/۸۷ درصد فارغ‌التحصیلان رشته‌های زمینه‌ی خدمات و ۳۶/۸۴ درصد فارغ‌التحصیلان زمینه‌ی کشاورزی شاغل می‌باشند. در مجموع نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان شاخه فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه، پس از چهار سال فراغت از تحصیل ۱۶/۹۶ درصد است که رقم اندکی است همچنین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان این شاخه ۵۰ درصد می‌باشد. در حالی که یافته‌های بررسی انجام گرفته بر روی گروهی از فارغ‌التحصیلان نظام آموزشی فرانسه نشان می‌دهد که نرخ بیکاری برای دیپلم متوسطه عمومی ۱۲ درصد، برای دیپلم تکنولوژیک ۱۲ درصد، و برای دیپلم حرفه‌ای ۷ درصد می‌باشد و بالاترین نرخ اشتغال حدود ۸۹ درصد به دیپلمه‌های خدمات پیراپزشکی اختصاص دارد. (مشایخ، ۱۳۷۶). از مقایسه‌ی مجذور کای مشاهده شده (۳۲/۲۹) با مجذور کای بحرانی (۱۳/۲۷) با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت بین وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان زمینه‌های سه‌گانه صنعت، خدمات و کشاورزی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بالاترین اشتغال مربوط به کشاورزی با ۳۶/۸۴ و کمترین مربوط به زمینه خدمات با ۶/۸۷ درصد می‌باشد.

سؤال دو: آیا میزان اشتغال برای فارغ‌التحصیلان دختر در مقایسه با فارغ‌التحصیلان پسر متناسب است؟

هدف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی و شناخت بهتر استعداد و علاقه دانش‌آموزان و ایجاد زمینه‌ی مناسب جهت هدایت آنان به سمت اشتغال مفید و احراز آمادگی نسبی برای انجام وظایف محوله است. بنابراین انتظار می‌رود فارغ‌التحصیلان شاخه

نی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه بدون در نظر گرفتن جنسیت‌شان در مشاغل مرتبط با رشته‌های تحصیلی خود اشتغال داشته و از کارآیی لازم برخوردار باشند.

در همین راستا، به لحاظ این که در رشته‌های مختلف زمینه‌های صنعت و کشاورزی در این پژوهش فارغ‌التحصیل دختر وجود نداشت، لذا امکان مقایسه وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان دختر و پسر در این رشته‌ها فراهم نگشت و مقایسه فقط برای فارغ‌التحصیلان زمینه خدمات صورت گرفته است. یافته‌های پژوهش بیانگر این است که تنها ۶/۳۰ درصد فارغ‌التحصیلان دختر و ۱۰ درصد فارغ‌التحصیلان پسر رشته‌های زمینه‌ی خدمات شاغل هستند. همچنین مقدار مجذور کای مشاهده شده (۱/۶۳) کوچکتر از مجذور کای بحرانی (۹/۲۱) می‌باشد. لذا با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت بین وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان دختر و پسر رشته‌ها زمینه‌ی خدمات تفاوتی وجود ندارد. درصد بسیار کمی از فارغ‌التحصیلان دختر و پسر شاغل هستند. ۴۸/۶۵ درصد دختران و ۶۰ درصد پسران فارغ‌التحصیل این رشته‌ها بیکار هستند لذا می‌توان گفت بین جنسیت فارغ‌التحصیلان و اشتغال آنان رابطه‌ای وجود ندارد و پسران در مقایسه با دختران از فرصت اشتغال بیشتری برخوردار نیستند.

یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش دکتر حسینی نسب مغایرت دارد. نتایج پژوهش «بررسی میزان کارایی رشته‌های مختلف تحصیلی آموزش و پرورش با توجه به نیاز جامعه در استان آذربایجان شرقی» حاکی از این است که ۱۷ درصد دختران موفق به یافتن شغل شده‌اند در حالی که ۵۵ درصد پسران به کار اشتغال داشته‌اند به عبارت دیگر درصدهای اشتغال دختران به مراتب کمتر از پسران است و بین اشتغال دو جنس تفاوت معنی‌دار است.

سؤال سه: آیا فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف مناطق شهری در مقایسه با فارغ‌التحصیلان مناطق غیر شهری از میزان اشتغال بیشتری برخوردارند؟

توزیع رشته‌های فنی و حرفه‌ای و امکانات اشتغال‌زا، بدون در نظر گرفتن شرایط منطقه‌ای علاوه بر این که اتلاف سرمایه‌ی آموزش و پرورش را به دنبال دارد، شرایط نامناسبی برای فارغ‌التحصیلان از نظر کارایی بوجود می‌آورد، که علاوه بر ایجاد عارضه‌ی بیکاری سبب مهاجرت بی‌رویه جمعیت فعال از مناطق روستایی به مناطق شهری می‌گردد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ۱۶/۸۴ درصد فارغ‌التحصیلان مناطق شهری و ۱۷/۵ درصد

فارغ‌التحصیلان مناطق روستایی شاغل هستند. ۴۷/۹ درصد فارغ‌التحصیلان مناطق شهری و ۶۰ درصد فارغ‌التحصیلان مناطق روستایی بیکار هستند. با توجه به مقدار مجذور کای مشاهده شده (۲/۵۸) می‌توان گفت بین وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان مناطق شهری و غیر شهری و روستایی شاخه فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه تفاوتی وجود ندارد و بین محل سکونت فارغ‌التحصیلان و اشتغال آنان رابطه‌ای وجود ندارد و فارغ‌التحصیلان مناطق شهری از فرصت اشتغال بیشتری برخوردار نیستند.

این یافته‌ها مؤید نتایج پژوهش دکتر حسینی نسب در استان آذربایجان شرقی است که نشان داده است فارغ‌التحصیلان مراکز شهرستان‌ها و مناطق غیر شهری در پیدا کردن شغل شانسی یکسانی دارند.

در همین راستا، پژوهش مؤسسه‌ی مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران نشان می‌دهد که میان شاغلانی که در تهران فارغ‌التحصیل شده‌اند و شاغلان فارغ‌التحصیل در شهرستان‌ها تفاوت‌های قابل ملاحظه وجود دارد که بازتاب فرصت‌ها و کیفیت‌های بهتر آموزشی در مراکز آموزشی تهران است.

سؤال چهار: آیا مشاغل فارغ‌التحصیلان شاغل بارشته‌های تحصیلی آنان مطابقت دارد؟ اگر نظام آموزشی به ویژه آموزش فنی و حرفه‌ای فارغ‌التحصیلانی داشته باشد که جایگاه روشن و مشخصی در بازار کار و نظام اشتغال نداشته باشند و در مشاغل مرتبط با رشته تحصیلی جذب نشوند، بخش عمده‌ای از سرمایه‌گذاری‌های شخصی و دولتی منجر به بازده مطلوب نشده و به نوعی به اتلاف سرمایه تبدیل می‌شود. بنابراین با توجه به گرانی هزینه‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و برای جلوگیری از خسارت‌های مادی و معنوی انتظار می‌رود فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه در مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی خود اشتغال داشته و از کارآیی لازم برخوردار باشند.

در همین راستا شغل ۶۵/۲۲ درصد شاغلین رشته‌های زمین‌های صنعت و ۵۵/۵۵ درصد شاغلین رشته‌های زمین‌های خدمات و ۸۵/۷۱ درصد شاغلین رشته‌های کشاورزی و در مجموع ۶۶/۶۶ شاغلین شاخه فنی و حرفه‌ای نظام جدید با رشته‌ی تحصیلی آنان مرتبط نبوده و یا به میزان خیلی کم مرتبط می‌باشد. و فقط ۲۳ درصد مشاغل با رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان

مرتبط است. با مقایسه مجذور کای مشاهده شده (۳/۹۵) با مجذور کای بحرانی (۱۳/۲۷) با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت بین مطابقت مشاغل با رشته‌های تحصیلی در سه زمینه‌ی صنعت، خدمات و کشاورزی تفاوتی وجود ندارد.

این نتیجه با میزان تطابق شغل با رشته‌های تحصیلی در استان آذربایجان شرقی مطابقت دارد. در استان آذربایجان شرقی شغل ۱۸ درصد از فارغ‌التحصیلان مطابق با رشته‌ی تحصیلی آنان بوده است و شغل ۳۹ درصد اصلاً ربطی به رشته‌ی تحصیلی آنان نداشته است و شغل ۱۵ درصد نیز تا حدی در ارتباط با رشته‌ی تحصیلی آنان بوده است.

یافته‌های پژوهش مؤسسه‌ی مطالعات و برنامه‌ریزی آموزشی سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران نیز نشان می‌دهد که ۴۲ درصد از دیپلمه‌های مورد بررسی در مشاغلی گمارده شده‌اند که با رشته‌ی تحصیلی آنان بی‌ارتباط و یا دست کم تا اندازه‌ای مرتبطند. از این میان نسبت بی‌ارتباطی مشاغل و رشته‌های تحصیلی در دیپلمه‌های فنی بیشتر از دیپلمه‌های غیر فنی است.

نتایج پژوهش‌های متعددی که در استان‌های سمنان، کرمانشاه و یزد اجرا شده است نیز بیانگر عدم ارتباط مشاغل با رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای می‌باشد. مسعود قربانی حسینی در بررسی علل عدم جذب فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای در مشاغل مربوط نشان داده است که میان آموزش دیدگان نظام آموزشی فنی و حرفه‌ای و بازار کار و مناسبات اشتغال رابطه‌ی هدفمندی وجود ندارد. نظام آموزشی فنی و حرفه‌ای عملاً وظیفه‌ی خود نمی‌داند که آینده‌ی شغلی آموزش‌گیران خود را در برنامه‌ها و طرح‌های آموزشی مورد ملاحظه قرار دهد. به همین خاطر میان مراکز آموزش و مراکز فعالیت نیز ارتباط منطقی وجود ندارد و هر دو طرف از نیازهای یکدیگر بی‌اطلاعند. از این رو بسیاری از آموزش دیدگان مراکز رسمی فنی و حرفه‌ای در مشاغل مربوط به کار مشغول نمی‌شوند. (قربانی، ۱۳۷۴).

سؤال پنجم: عوامل مؤثر در عدم تناسب شغل با رشته تحصیلی فارغ‌التحصیلان کدام است؟

عدم وجود پل‌های ارتباطی بین مراکز آموزشی و مراکز صنعتی جامعه موجب می‌شود که هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای به تربیت نیروهایی بیردازند که مورد نیاز بخش‌های تولیدی و صنعتی جامعه نباشد. از سوی دیگر عدم سازماندهی صحیح و عدم به کارگیری مناسب با تخصص

کارکنان در مراکز صنعتی باعث می‌گردد که به رغم تربیت نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر، جامعه نتواند از این نیروها به نحو احسن استفاده کند. در نتیجه فارغ‌التحصیلان مراکز فنی و حرفه‌ای جذب مشاغل می‌شوند که با رشته تحصیلی آنان ارتباط ندارد. با توجه به صرف بودجه زیادی که در آموزش هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای می‌گردد، اشتغال این هنرجویان در مشاغل غیر مرتبط چیزی جز اتلاف هزینه نیست و بیانگر عدم مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح است.

یافته‌های این پژوهش بیانگر این است که ۵۸/۱۴ درصد فارغ‌التحصیلان شاغل هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای که در مشاغل غیرمرتبط اشتغال دارند نبود شغل متناسب با رشته تحصیلی را در بازار کار عامل غیر مرتبط بودن شغل با رشته تحصیلی خویش می‌دانند. عدم نیاز بازار کار به رشته‌ی تحصیلی، کثرت داوطلب برای شغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی، عدم مهارت‌آموزی لازم برای انجام شغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی، پایین بودن درآمد مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی و فقدان علاقه به رشته‌ی تحصیلی به ترتیب اولویت از دیگر عوامل مؤثر در عدم تناسب شغل با رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان است.

در این راستا منصور علی نجاتی نشان داده است که نبودن مشاغل متناسب با رشته‌ی تحصیلی تنها عامل اشتغال فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های استان آذربایجان شرقی در مشاغل متفرقه نیست بلکه عوامل دیگری مثل نداشتن مهارت لازم برای انجام کار، کمی حقوق و درآمد، نداشتن علاقه به رشته تحصیلی، وجود داوطلبان زیاد در رشته تحصیلی، نیاز کم به رشته تحصیلی در بازار کار، برخطا بر بودن مشاغل مربوط به رشته‌ی تحصیلی نیز در اشتغال فارغ‌التحصیلان هنرستان‌ها در مشاغل متفرقه مؤثر بوده است. (علی نجاتی، ۱۳۷۳)

سؤال شش: نحره‌ی جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف آموزش فنی و حرفه‌ای چگونه است؟

در کشور ما رشد سریع جمعیت دانش‌آموزان و لزوم توجه به استعدادها و تفاوت‌های فردی آنان، مطالعه در زمینه‌ی انتخاب شغل را به عنوان یک ضرورت مطرح می‌سازد. گسترش علوم و تکنولوژی و توسعه‌ی رشته‌های درسی و شغلی این ضرورت را برجسته‌تر می‌سازد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تنها در صورتی با موفقیت همراه است که جهان مدرسه با دنیای اشتغال در ارتباط کامل باشد و فارغ‌التحصیلان بتوانند در مشاغل مرتبط با رشته‌های درسی خود،

جذب بازار کار شوند.

در زمینه‌ی نحوه‌ی جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان یافته‌ها نشان می‌دهد که ۴۵/۸۳ درصد فارغ‌التحصیلان شاغل رشته‌های زمینه‌ی صنعت از طریق اقدام شخصی نسبت به تأسیس کارگاه و یا بازکردن مغازه و بعضاً کارگری اشتغال یافته‌اند. سهم آگهی‌های استخدام ادارات و دستگاه‌های دولتی و مراکز کاریابی بسیار ناچیز و در حد صفر می‌باشد. ۷۲/۷۳ درصد فارغ‌التحصیلان شاغل رشته‌های زمینه‌ی خدمات از طریق معرفی دوستان شاغل گشته‌اند و همه‌ی فارغ‌التحصیلان شاغل زمینه‌ی کشاورزی از طریق مراجعه‌ی مستقیم به محل کار و مزارع کشاورزی مشغول فعالیت شده‌اند.

همچنین ۳۸/۴۶ درصد شاغلین در مؤسسات خصوصی و ۳۵/۸۹ درصد در مؤسسات شخصی (مغازه و ...) شاغل هستند. در این میان سهم مؤسسات دولتی و تعاونی‌ها در جذب فارغ‌التحصیلان به ترتیب ۷/۶۹ و ۵/۱۲ درصد می‌باشد که رقم اندکی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بین نحوه‌ی جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های تحصیلی زمینه‌های سه‌گانه صنعت، خدمات و کشاورزی شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه تفاوت وجود دارد.

در همین راستا علی‌قربان‌الدینی طی پژوهشی در استان یزد نشان داده است بین شیوه‌های مختلف جذب فارغ‌التحصیلان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به مشاغل مختلف تفاوت معنی‌داری وجود دارد. (قطب‌الدینی، ۱۳۷۳).

سؤال هفت: عوامل مؤثر در عدم اشتغال فارغ‌التحصیلان کدام است؟

با توجه به این که آموزش فنی و حرفه‌ای فعالیت‌هایی است که فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب و کار آماده می‌کند و یا کارآیی رتوانایی او را در انجام آنها افزایش می‌دهد و با در نظر گرفتن این که هدف تأسیس هنرستان‌ها تربیت تکنسین بوده است، لذا انتظار می‌رود که فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای در مشاغل مربوط به رشته‌ی تحصیلی خود و یا مشابه آن اشتغال داشته باشند. در حالی که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که این آموزش‌ها با توجه به اهداف پیش‌بینی شده موفق نبوده است. نرخ اشتغال ۱۶/۹۶ درصد و نرخ بیکاری ۵۰ درصدی فارغ‌التحصیلان نشان می‌دهد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نظام جدید در استان

آذربایجان غربی از کارآیی بیرونی مطلوبی برخوردار نبوده است.

۵۲/۹۱ درصد فارغ‌التحصیلانی که بیکار هستند علت عدم اشتغال خویش را عدم هماهنگی آموزش‌های نظام جدید با نیازهای بازار می‌دانند. عدم اعتقاد مدیران و کارفرمایان به مهارت و تخصص فارغ‌التحصیلان و عدم مهارت آموزی کافی در رشته تحصیلی خود به ترتیب از عوامل مؤثر عدم جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان شاخه فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه می‌باشد.

سؤال هشت: عوامل مؤثر در ترک رجا به جایی شغلی فارغ‌التحصیلان کدام است؟

به رغم تلاش‌های انجام گرفته، در طرح‌ریزی‌های دومی و اجرای بهتر فرآیند آموزش رشته‌های فنی و حرفه‌ای، شواهد نشان می‌دهد که آموزش هنرجویان در زمینه‌ی توانا ساختن فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها برای احراز مشاغل مرتبط با رشته‌ی خویش چندان کارایی نداشته است. درصد زیادی از فارغ‌التحصیلان بیکار می‌باشند. اکثریت شاغلین در رشته‌های مرتبط با رشته تحصیلی اشتغال ندارند و تعدادی از شاغلین نیز ترک شغل نموده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ۲۵ درصد افرادی که شاغل بوده و ترک شغل نموده‌اند، علت ترک و جابه‌جایی شغلی خویش را عدم ارتباط شغل با رشته تحصیلی اعلام نموده‌اند. ۳۷/۵ درصد عدم مهارت آموزی کافی در رشته تحصیلی خویش و ۱۲/۵ درصد کافی نبودن حقوق و درآمد و ۲۵ درصد دیگر نیز علاقه‌مند نبودن به آن شغل را عامل ترک و جابه‌جایی شغلی اعلام نموده‌اند.

پیشنهادها

تحصیلات آموزش متوسطه و مخصوصاً شاخه فنی و حرفه‌ای باید چنان پیش‌بینی و اجرا شود که شایستگی و مهارت آمادگی فعالیت و قبول مسئولیت در محیط کار را برای نوجوانانی که به دانشگاه راه نمی‌یابند فراهم آورد. آموزش فنی و حرفه‌ای آنگاه به چنین نتیجه و بازده ایده‌آل دسترسی خواهد داشت که بیش از پیش به واقعیت‌های کار و اشتغال نزدیک باشد و به کار گرفتن دست‌ها و وارد کردن اشتغال جدی و مولد در برنامه‌های آموزشی، هر یک از فارغ‌التحصیلان را به نوعی مهارت و تخصص مفید و قابل عرضه در بازار کار مجهز کند. در حالی که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی آموزش فنی و حرفه‌ای در اغلب موارد از حیث محتوا،

روش و محصولی که به جامعه تحویل می دهد، هرگز نتوانسته است با نیازها و مقتضیات بازار کار هماهنگ باشد یا انتظارات جامعه را از تحصیلات پر هزینه فنی و حرفه‌ای برآورده کند.

در برخورد با هر مسئله‌ای، شناسایی مشکل و چاره‌جویی در جهت رفع آن، دو مرحله اصلی هستند. تا نقاط ضعف و معایب امری مشخص نشود، ضرورت چاره‌جویی و اصلاح نیز پیش نمی‌آید. در این بخش با استناد به یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات که وضعیت نابسامان اشتغال فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای را نمایان نشان می‌دهند، پیشنهادهایی ارائه می‌گردد تا با بذل توجه و عنایت مسئولان محترم آموزش فنی و حرفه‌ای منجر به اصلاح و بهبود وضعیت موجود و افزایش کارآیی بیرونی شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید آموزش متوسطه گردد.

۱- هدف آموزش فنی و حرفه‌ای آماده کردن فرد برای احراز شغل و حرفه و افزایش توان کارآیی فارغ‌التحصیلان است. از این تعریف استنباط می‌شود که فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای باید مشکل اشتغال نداشته و در مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی خود جذب بازار کار شوند. ولی یافته‌های پژوهشی حاکی از پایین بودن نرخ اشتغال است. لذا پیشنهاد می‌شود با تشکیل ستاد اشتغال و کاریابی، تسهیلاتی از سوی مسئولان از طریق برقراری ارتباط با مراکز فنی و حرفه‌ای، کارخانه‌ها، کارگاه‌ها، مؤسسات و مراکز کاریابی به منظور جذب فارغ‌التحصیلان در مشاغل متناسب با رشته تحصیلی فراهم گردد.

۲- نتایج حاصل از تحقیق حاکی از بالا بودن درصد اشتغال‌های غیر مرتبط به رشته تحصیلی است و همچنین درصد بالایی از ناراضیان شغلی، علت عدم رضایت شغلی خود را بی‌ارتباط بودن آن به رشته‌ی تحصیلی اعلام داشته‌اند. نبودن شغل مناسب با رشته‌ی تحصیلی به عنوان عامل اصلی اشتغال‌های غیر مرتبط مؤید این مسئله است که رشته‌های موجود در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان بدون توجه به نیاز منطقه انتخاب گردیده‌اند.

لذا پیشنهاد می‌شود به منظور برآورد هر چه بهتر نیازهای بازار کار و برنامه‌ریزی بهینه برای تربیت نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر، کارشناسان و برنامه‌ریزان آموزشی مطالعات مستمری را برای مشخص کردن توان و نیازهای هر منطقه انجام دهند تا برخی از رشته‌های مورد نیاز منطقه در اولویت قرار گیرد و رشته‌هایی که مورد نیاز بازار کار نیست حذف گردد.

۳- با توجه به این که فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای عملاً باید در مراکز

صنعتی و تولیدی اشتغال یابند، پیشنهاد می‌شود ضمن ارتقای سطح برنامه‌های آموزش عملی و دانش هنرستان‌ها، طی مصوبه‌ای قانونی کلیه ادارات، نهادها و مؤسسات دولتی و خصوصی در استخدام نیروی انسانی ملزم به رعایت تناسب شغل با رشته‌ی تحصیلی شوند تا با احساس مسئولیت نسبت به جذب فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای اقدام کنند.

۴- یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سهم ادارات دولتی در جذب و استخدام فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای بسیار ناچیز است و درصد کمی از شاغلین توانسته‌اند از طریق آگهی‌های استخدامی اشتغال یابند و مراکز دولتی در اشتغال‌زایی موفق نبوده‌اند؛ لذا پیشنهاد می‌شود دانش‌آموزان به خود اشتغالی ترغیب شوند و ترتیبی داده شود تا فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای بتوانند با ایجاد مراکز شخصی صنعتی نظیر کارگاه‌های کوچک شخصاً به کار مشغول شوند.

۵- خود اشتغالی فارغ‌التحصیلان و ایجاد کارگاه‌های کوچک نیازمند حمایت مالی از فارغ‌التحصیلان است. لذا پیشنهاد می‌شود به منظور برقراری پیوند میان نیروی کار و سرمایه، با اعطای تسهیلات لازم و وام‌های بلندمدت به آنها زمینه برای خود اشتغالی فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای نظام جدید فراهم گردد تا بتوانند کارگاه یا مؤسسه‌ای را راه‌اندازی نمایند.

۶- یافته‌ها نشان می‌دهد که سهم مراکز کارآیی در جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان بسیار ناچیز است. لذا پیشنهاد می‌شود ضمن فعال نمودن مراکز کارآیی، بین مراکز و آموزش و پرورش رابطه‌ی تنگاتنگی ایجاد گردد و آمار فارغ‌التحصیلان فنی و حرفه‌ای همه ساله در اختیار ادارات کارآیی قرار گیرد، تا فارغ‌التحصیلان این شاخه با مشکل بیکاری یا اشتغال ناقص و بیکاری پنهان مواجه نباشند.

۷- نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اکثریت فارغ‌التحصیلانی که ادامه تحصیل داده‌اند در رشته‌های کاردانی تحصیل کرده و در دستیابی به رشته‌های کارشناسی موفقیت چندانی نداشته‌اند. یکی از عوامل مؤثر در امر عدم موفقیت فارغ‌التحصیلان فنی و حرفه‌ای در ادامه‌ی تحصیل، هم گروه بودن آنان با گروه‌های ریاضی و فیزیک و تجربی کنکور، و عدم سختی محتوای آموزشی رشته‌های فنی و حرفه‌ای با دروس رشته‌های نظری است. لذا پیشنهاد می‌گردد با اختصاصی کردن کنکور دانشگاه‌ها برای رشته‌های فنی و حرفه‌ای زمینه‌ی لازم برای ادامه‌ی تحصیل فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها فراهم گردد.

۸- در صورت عدم تفکیک گروه‌های آزمایشی کنکور پیشنهاد می‌شود به منظور آماده کردن فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای جهت رقابت سالم رشته‌های ریاضی و فیزیک و علوم تجربی در کنکور دانشگاه‌ها، برنامه‌ریزی صحیحی جهت تقویت هنرجویان فنی و حرفه‌ای در دروس پایه از قبیل ریاضی، فیزیک و شیمی صورت گیرد.

۹- با توجه به اینکه تناسبی بین رشته‌ی تحصیلی و رشته‌ی خدمتی فارغ‌التحصیلان در حین انجام خدمت سربازی وجود ندارد، لذا پیشنهاد می‌شود فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای خدمت نظام وظیفه خود را در مراکز تولیدی، صنعتی و کارخانه‌ها در مشاغل مربوط به رشته‌ی تحصیلی خود انجام دهند. تا ضمن استفاده از آموخته‌های خود در انجام امور محوله و کسب تجارب، حتی‌الامکان زمینه‌ی اشتغال آنان در مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی فراهم گردد.

۱۰- محدودیت حجم نمونه‌ی آماری و عدم تنوع آن، تعمیم‌پذیری نتایج پژوهش را محدود می‌کند. رای افزایش تعمیم‌پذیری یافته‌های تحقیق استفاده از نمونه‌های آماری بزرگ که از تنوع جغرافیایی بیشتری برخوردار باشد ضروری است. بنابراین پیشنهاد می‌شود تحقیقات مشابهی روی دانش‌آموزان استان‌های همجوار نیز انجام شود.

۱۱- کاربست نتایج تحقیقات پیشنهاد دیگر پژوهشگر است. توصیه می‌شود از نتایج و یافته‌های این پژوهش در عمل استفاده شود. نتایج این تحقیق می‌تواند در سطح وزارت آموزش و پرورش مورد استفاده قرار گیرد و برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران آموزش فنی و حرفه‌ای مفید واقع شود.